D.2918

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫ
ОШ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ

Türkiye Diyanet Vakfı
Kütüphanesi
İslâm Araştırmaları Merkezi

Арашан гуманитардык институтунун **ИЛИМИЙ ЖУРНАЛЫ**

Araşan Sosyal Bilimler Enstitüsü **İLMÎ DERGİSİ**

13-14

БИШКЕК / BİŞKEK - 2012

HAFIZLIK

Prof.Dr.Ömer ÇELİK*

Özet

Bu makalede hafızlık kavramının etimolojik ve terim anlamı, Kur'an ve sünnetteki yeri; ashab-ı kiram'ın hafızlığa verdiği önemi üzerinde durulmuştur. Bununla beraber "nasıl hafız olunur?" ve" nasıl hafız ölünür?" gibi sorulara temas edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'i güzel bir şekilde tecvidiyle ezberlemenin önemi ve ehil bir üstaddan öğrenmenin faydaları hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca makalemizde hafızlık yaparken dikkat edilmesi gereken tecrübe edilmiş modern metotlara da yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hafızlık, Kur'an-ı Kerim, Tecvid, Ezber, Metot

Аннотация

Бул макалада хафызлыктын этимологиялык жана терминологиялык маанилери, анын Куран жана сүннөттөгү орду, сахабалардын хафызлыкка берген баасы тууралуу айтылат. Ошону менен бирге, «кандайча хафыз болсо болот?» жана «хафыздын өлүмү кандай болот?» деген сыяктуу темаларга дагы токтолгон. Куранды тажвид эрежелери менен окуунун, жана аны окууда тажрыйба аркылуу тастыкталган заманбап ыкмаларды колдонуунун мааниси, Куран-ы Керимди жакшы билген адистен билим алуу канчалык маанилүү экендиги тууралуу маалыматтар берилет.

Ачкыч сөздөр: Хафызлык, Куран-и Керим, Тажвид, жаттоо, ыкма.

Abstract

This article deals with the ethimologic and terminological meaning of the remembrance of Quran, its place in Quran and the practices of the Prophet, and the importance put by the friends of the Prophet on remembrance of Quran. In addition to this, there is a mention of "how to remember Quran" and "how to die with full Quran kept in memory". The importance of memorizing Quran in the best way with beautiful recitation and the benefits of learning Quran from a qualified teacher is explained. Besides the article explains some modern methods that are experienced, which could be applied for remembering Quran.

Keywords: Quran remembrance, Quran, Tajweed, Method

* Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi.

I. GİRİŞ

Hâfızlık Kur'an-ı Kerim'i başından sonuna kadar, hiçbir sûre ve âyet eksik olmaksızın ezberlemektir. Hâfız da Kur'an-ı Kerim'i başından sonuna kadar ezberleyen kişiye denir. Bu kişilere "Hâmil-i Kur'an" da denilir. Kur'an'ın bazı sûre ve âyetlerini ezbere bilenlere bu isim verilmez. Ezberlenen Kur'an-ı Kerim'i hafızada muhafaza etmek gerekir. Ezberledikten sonra Kur'an'ı unutan kişilere de hâfız veya hâmil-i Kur'an denilemez.

Kur'an-ı Kerim, insanlık tarihi boyunca en çok okunan ve en çok ezberlenen kitap ünvanına sahiptir. Bu onun "çok okunan kitap" manasındaki "Kur'an" isminin bir tecellisi olmuştur. Bu konuda müsteşrikler bile hayranlıklarını gizleyememişler ve dikkat çekici beyanlarda bulunmuşlardır.

Kur'an-ı Kerim'i okumanın ve ezberlemenin faziletli bir amel ve sevabı bol bir ibadet olduğunda kimsenin şüphesi yoktur. Bu hususta nâzil olan âyet-i kerimeler ve vârid olan hadis-i şerifler pek çoktur.

II. Hâfızlıkla İlgili Âyet-i Kerimeler

Bir kısım âyet-i kerimelerde Kur'an-ı Kerim'i ezberlemenin ehemmiyetine ve onu ezberleme metoduna yönelik işaretlere yer verildiği görülür. Cenâb-ı Hak şu âyet-i kerimede Kur'an-ı Kerim'i ezberlemek için kolaylaştırdığını beyan eder:

"Andolsun biz Kur'ân'ı zikr için kolaylaştırdık. (Ondan) öğüt alan yok mu?" (Kamer 54/17, 22, 32, 40).

Teysîr, bir şeyde yüsr meydana getirmek demektir. Yüsr ise kolaylık, bir şeyi elde etmede külfetin ve zorluğun ortadan kalkmasıdır. Kur'ân Allah'ın kelamıdır. Onun kolaylaştırılmasından maksat, kelamda söz konusu olabilecek bir kolaylaştırmadır. O da dinleyenin, konuşanın kastettiği manaları, hiç bir zorluk ve kapalılık olmadan anlaması ve zihnine yerleştirmesidir.

Âyette bahsedile kolaylık, hem lafız hem de mana yönünden olabilir:

1. Lafız yönünden kolaylaştırılması: Kur'ân kelimelerinin ve terkiplerinin fesahati en yüksek derecededir. Kur'ân'ın nazmı güzel, lafızları fasih ve selîs, manaları doğru ve yücedir. O, kulağı tırmalayacak bozukluklardan uzaktır. Onun kıraatı ve hıfzı kulağa gayet tatlı ve hoş gelmekte, kalbi de hemen etkisi altına alıp sevinç ve sürûrla doldurmaktadır. Onun ezberlenmesinin dillere kolay gelmesi bu yönüyledir. Nitekim İbn Cübeyr âyetle ilgili şu açıklamayı yapar:

"Kur'ân'dan başka Allah Te'âlâ'nın indirdiği hiç bir kitap ezberlenmemiştir. O halde onu okuyup ezberleyecek kimse yok mudur ki Allah ona yardım etsin?"[1].

Kur'ân, o kadar muhteşem bir üslup ve ahenge sahiptir ki, hiç bir şey anlamayan kimseler bile ondan bazı şeyler anlar gibi olurlar. Özellikle mü'minler onu dinlemekten ve anlamaktan bıkmazlar. "Ben onu daha önce dinledim ve anladım, bir daha dinlememe gerek yok" diyemezler. Bilakis zaman ilerledikçe ondan aldıkları haz ve bilgiler arttıkça artar[2].

2. Mânâ cihetinden kolaylaştırılması: Terkiplerden manaların açıkça çıkarılabilmesi, belli hedefler için konulmuş olan terkiplerin ihtiva ettiği manaların bol olması ve onun üzerinde tefekkür edenlerin, her düşündükçe bir kısım manalardan diğer bir kısım manaların doğması ile olur. Kur'ân nazmının, beşeri lügatların en fasîhi, daha çok ve bol mana ihtiva etmek için lafız ve terkip bakımından en müsamahalısı olan Arap dili ile telif edilmesi ve yine terkiplerinin fesahat ve belağat açısından Arap dilinin imkan tanıdığı en yüksek seviyede olması onun her iki yönden; hem lafız hem de mana yönünden kolaylaştırılmış olmasına yardımcı olan unsurlar arasındadır. Ayrıca ona muhatap olan ilk toplumun temiz akıllı, çabuk anlayışlı, duyduğunu hemen ezberleyen, ezberlediğini uzun

---

[1] Zemahşerî, *Keşşâf*, IV, 38; Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, XXIX, 42; Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl*, II, 238; Alûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, XXVII, 84.

[2] Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, XXIX, 42.

müddet hatırında tutan bir yapıya sahip olmaları da Kur'ân'ın kolaylaştırılmasının bir diğer boyutunu ortaya koymaktadır[3].

Hafızlık hususunda dikkatimizi çeken en mühim nokta, Resûlüllah (s.a.v)'in Kur'an'ın ilk hâfızı olmasıdır. Cenâb-ı Hak Kur'an'ı onun kalbine indirmiş ve ezberletmiştir. Şu âyet-i kerimeler bu gerçeği açıkça haber verir:

"Şüphesiz bu Kur'an âlemlerin rabbi tarafından indirilmiştir. Onu, uyarıcılardan olasın diye güvenli ruh senin kalbine açık bir Arapça ile indirmiştir. (Şuara 26/192-195)

"De ki: «Kim Cebrail'e düşman ise şunu iyi bilsin ki, o, Allah'ın izniyle Kur'an'ı, senin kalbinin üzerine; önceki kitapları tasdik edici, mü'minler için bir hidayet rehberi ve müjdeci olarak indirmiştir." (Bakara 2/97)

Cebrail (a.s), vahyi Allah Rasûlü'ne okumakta, işittiği âyetlerin lafız ve mânâları Efendimiz'in kalbine iyice yerleşmekte idi. Bu âyetlerde özellikle Kur'an'ın Peygamber Efendimiz'in "kalbi üzerine" indirildiği ifade edilerek, vahyin tesirine ve kuvvetine dikkat çekilmektedir. Vahiy, kalbin üzerine yani şuur ve şuuraltının bütün bölümlerine inerek oraya sağlam bir şekilde yerleşir. Böylece, kalbi her yönden tamamen kaplayıp istîlâ ederek büyük bir kesinlik ve karşı konulamaz bir hüküm ifade eder. Vahiy, diğer bütün his ve idrakleri devre dışı bırakarak kalbe yerleşince onunla amel etmek ve onu diğer insanlara ulaştırmak bir zarûret hâline gelir.

Allah Resûlü (s.a.v) bu şekilde aldığı Kur'an vahiylerini ezberliyor ve ezberden okuyordu. Nitekim âyet-i kerimede buyrulur:

"Sana (Kur'an'ı) okutacağız, artık Allah'ın dilediği hariç, sen hiç unutmayacaksın" (A'lâ 87/6-7).

Allah Te'âlâ bir kısım ayetlerde Hz. Peygamber (s.a.s.)'e Kur'ân'ı ezberleteceğini, okutacağını ve manasını öğreteceğini vaat etmiştir. Bunu en açık bir şekilde ifade eden şu ayetlerdir:

"(Resûlüm!) Onu (inen Kur'ân ayetlerini) çarçabuk almak için dilini kıpırdatma. Şüphesiz onu, toplamak (senin kalbine yerleştirmek) ve onu okutmak bize aittir. O halde, biz onu okuduğumuz zaman, sen onun okunuşunu takip et. Sonra şüphen olmasın ki, onu açıklamak da bize aittir" (Kıyâme 75/16-19).

Bu ayetlerin inişi hakkında şöyle bir rivayet vardır: "Melek Cebrâil vahyi getirdiği zaman Resûlullah (s.a.s.), gelen vahyi unutmamak ve iyi bellemek için dilini, dudaklarını depretirdi. Bunun üzerine Allah Te'âlâ bu ayetleri indirdi"[4]. Bununla ilgili olarak diğer bir ayette de: **"Sana vahyedilmesi henüz tamamlanmadan, Kur'an'ı acele okumaya kalkma; Rabbim ilmimi artır de"** (Tâhâ 20/114) buyrulmuştur. Bu ayet de, daha önce nâzil olan Kıyâme 17-19 âyetlerini hem tefsir hem de tekid etmektedir. Zira Hz. Peygamber'e ilk inen ayette, dilini depretmemesi söylenirken bir anlamda susması emredilmiş ancak bunun süresi yani ne zamana kadar suskun durması gerektiği belirtilmemiştir. İşte daha sonra nazil olan Tâhâ, 114. ayet, Hz. Peygamber'e, Cebrâil'in getirdiği vahyin tamamını dinledikten sonra okumaya başlamasını bildirmek suretiyle hem ilk inen ayetteki kapalılığı gidermiş, hem de acele etmemesi gereken hususu teyid etmiştir.

Bu ayetlerde Kur'ân inerken onu çarçabuk alabilmek ve unutmamak için dilini depreten Hz. Peygamber (s.a.s.)'e böyle yapmasını yasaklayan Cenâb-ı Hak ezberletmek, okutmak ve mânâsını öğretmek üzere üç husus da müjde vermiştir. Biz bunlardan tebliğimiz gereği sadece ezberleme kısmına temas edeceğiz:

Ayette geçen "onu toplamak bize aittir" ifadesi, İbnü Abbas'tan gelen bir rivayette "Onu senin sadrında toplamak yani onu sana, senin irade ve gayretin olmadan ezberletmek bize aittir" şeklinde tefsir edilmiştir[5]. Dolayısı ile Peygamber Efendimize Kur'ân'ı Hak Te'âlâ ezberletmiştir.

---

[3] İbn Aşûr, *Tahrîr*, XXVII, 188-189.

[4] Buhârî, Tefsiru sûreti'l-Kıyâme, 1-2; Müslim, Salat, 148; Tirmizî, Tefsîru sûreti'l-Kıyâme, 1; Nesâî, İftitah, 37.

[5] Buhârî, Fedâilü'l-Kur'ân, 28; Nesâî, İftitah, 37; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, XXIX, 116-118; Zemahşerî, *Keşşâf*, IV, 191; Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, XXX, 224; Kasimî, *Mehâsinü't-te'vîl*, XVI, 5992.

Bu âyetleri dikkatlice incelediğimiz zaman burada Kur'an'ı ezberleme metoduyla alakalı önemli kâidelere temas edildiği görülecektir:

1. Öncelikle hocayı düzgün bir şekilde dinlemek. Böylece doğru bir şekilde ezber yapılmış olur.

2. Dikkatli olmak, zihni toplamak, ezberi engelleyici hal ve hareketlerden uzak durmak.

3. Allah'a güvenmek, O'nun kendi kitabını ezberlemeye çalışanlara yardım edeceğine ve zihinlerini açacağına inanmak.

4. Allah'a dua etmek.

Kur'an-ı Kerim'i hakkiyle tilâvet etmenin de onu ezberlemekle ilgili bir yönünün olduğu düşünülebilir. Nitekim bu hususta şöyle buyrulur:

"Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler onu, tilavetinin hakkını vererek okurlar. İşte ona gerçekten iman edenler, bunlardır..." (Bakara 2/121)[6]

"Tilâvet" lügat olarak "birine, bir şeye uymak, onu yakından takip etmek" demektir. Terim olarak ise "hem ağır ağır okumak hem de emir ve yasaklarım, teşvik ve uyarılarını hayata geçirmek suretiyle Allah'ın kitabına tabi olmak" manasına gelir."Kıraat" ise sadece "okumak" anlamı taşır. Bu sebeple tilâvet genellikle yalnızca ilâhî kitabın okunması için kullanılır[7]. Onlar, Allah'ın kitabını dikkatle, tane tane ve devamlı okurlar. Hakkıyle tilavet ederek ve tilavetinin hakkını vererek okurlar. Tahriften, karıştırmaktan koruyarak, heva ve heveslerinden uzak kalarak, kelimelerinin telaffuzunu, mânâsını ve hükümlerini cidden gözeterek, dikkatlice, saygılı ve devamlı bir şekilde, bilmediklerini, anlamadıklarını ehlinden sora sora, iyi niyetle, temiz bir kalp ve temiz bir ağızla okurlar[8].

Bu âyet-i kerimeden biz şu neticeyi çıkarmak istiyoruz: Kendisine kitap verilenlerin başında ve diğerlerini temsil mevkiinde olan şüphesiz ki Resûlüllah (s.a.v) Efendimizdir. Kur'an-ı Kerim'i hakkiyle tilâvet edenlerin de serveri, en önde olanı da yine tartışmasız bir şekilde Sevgili Efendimiz (s.a.v)'dir. Yukarıda da ifade edildiği gibi Peygamberimiz, Kur'an-ı Kerim'i vahiy yoluyla almış, onu Allah'ın izniyle ezberlemiş ve her daim ezberden okumuştur. Efendimiz hâfızların da piridir. O halde bu âyet-i kerimenin bir işâreti olarak Kur'an-ı Kerim'i hakkiyle okuyabilmede, Efendimizin bu durumundan örnek alarak onu ezberlemenin ve onu ezberden okumanın ne kadar ehemmiyetli olduğu anlaşılabilir. Nitekim: **"... Onlar gece vakitleri secde ederek Allâh'ın âyetlerini okurlar."** (Âl-i İmrân 3/113) âyet-i kerimesi de Kur'an'ı geceleri namazlarda ezberden okumanın faziletini bildirmektedir.

III. Hâfızlıkla İlgili Hadis-i Şerifler

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in Kur'an-ı Kerim'in okunması, öğrenilmesi ve ezberlenmesine teşvik edici hadis-i şeriflerinden birkaçı şöyledir:

"Kur'ân'ı ezberleyerek okuyanın misali, sıfat ve şanı değerli ve takva sahibi elçilerle (sefere-i kirâm-ı berara) beraberdir. Kendisine zor geldiği halde kendini zorlayıp çalışarak okuyan kimseye gelince, ona iki ecir vardır"[9].

"Yalnız şu iki kişiye gıpta edilmelidir: Biri, Allah'ın kendisine verdiği Kur'ân ile gece gündüz meşgul olan kimse. Komşusu onu işitir de: «Keşke ona verilen bana da verilse ben de onun gibi yapsam!» der. Diğeri, Allah'ın kendisine verdiği malı yerli yerince harcayan kimse. Ona bakan da keşke ona verilen mal bana verilse; ben de onun gibi hayır işlesem, der."[10].

---

6 Ayetteki "Kendilerine kitap verilenler"in kimler olduğu ile alakalı iki görüş vardır. Birincisine göre kitaptan maksat Kur'ân-ı Kerîm, kitap verilenler ise Hz. Muhammed ümmetidir. Diğerine göre kitap Tevrat, kitap verilenler de Tevrat'ı hakkıyla okuyarak onunla amel eden, özellikle Peygamberimizin geleceğine dair Tevrat'ta geçen bilgileri dikkate alarak onun peygamberliğini tasdik eden Yahudilerdir. (Taberi, *Câmiu'l-Beyan*, I, 723).

7 Râğıb, *Müfredât*, "telâ" md.

8 Elmalılı, *Hak Dini*, I, 485.

9 Müslim, Müsafirîn 244; Ebu Davud, Vitir 14; Tirmizî, Sevâbu'l-Kur'ân 13; İbnü Mâce, Edeb 52.

10 Buhârî, Temennî, 5, Tevhîd 45; Müslim, Müsâfirîn 266, 267.

Bir adam Resûlullâh Efendimiz'e gelerek:

– Yâ Resûlallâh! Hangi amel daha sevimlidir? diye sordu. Habîb-i Ekrem:

"– Hâl ve mürtehil(in ameli)" cevâbını verdi. Adam tekrar:

– Hâl ve mürtehil kimdir? diye sorunca Efendimiz:

"– Kur'ân'ı başından sonuna kadar okuyan ve her bitirdiğinde hemen başa dönüp yeniden başlayandır." buyurdular[11].

"Kim Kur'ân-ı Kerîm'i okur ve onunla amel ederse, kıyâmet günü ebeveynine bir tâc giydirilir. Bu tâcın nûru, güneşin dünyâdaki bir eve konulduğunda vereceği ışıktan daha güzeldir. Öyleyse, Kur'an-ı Kerîm ile bizzat amel edenin nûru nasıl olur, bir düşünün!"[12].

Allâh Rasûlü (s.a.v), Kur'ân hizmetlerini devamlı teşvik etmiştir. Kur'ân'ı iyi bilenlere, onu ezberleyenlere her yerde kıymet vermiş ve onlara dâimâ öncelik tanımıştır. Efendimiz'in hayatında bunun çok güzel misalleri vardır:

Tebük Seferi'ne çıkarken Neccâroğulları'nın sancağını Umâre bin Hazm'a vermişti. Daha sonra Zeyd bin Sabit'i görünce, sancağı Umâre'den alıp ona verdi. Umâre -radıyallâhu anh-:

"–Yâ Rasûlallâh! Bana kızdınız mı?" diye sorunca Peygamber -aleyhisselâm-:

"–Hayır! Vallâhi kızmadım! Fakat, siz de Kur'ân'ı tercih ediniz! Zeyd, Kur'ân'ı senden daha çok ezberlemiştir. Burnu kesik zenci köle bile olsa, Kur'ân'ı daha çok ezberlemiş olan kimse başkalarına tercih edilir!" buyurdu.

Evs ve Hazrec kabîlelerine de, sancaklarını Kur'ân'ı daha çok ezberlemiş olan kimselere taşıtmalarını emretti. Bunun üzerine Avfoğulları'nın sancağını Ebû Zeyd, Benî Selime'nin sancağını da Muâz -radıyallâhu anh- taşıdı[13].

Uhud'da Ensâr:

"–Yâ Rasûlallâh! Şehidlerimiz pek çok. Ne yapalım, bize ne buyurursunuz?" diye sordular. Rasûl-i Ekrem Efendimiz:

"–Derin ve geniş kabirler kazınız, her kabre ikişer, üçer kişi defnediniz!" buyurdu.

"–Önce hangilerini koyalım?" diye sordular. Peygamber (a.s):

"–En çok Kur'ân bileni önce koyunuz!" buyurdu[14].

Yine Efendimiz (s.a.v):

"–Şüphesiz insanlardan Allâh'a yakın olanlar vardır!" buyurmuştu.

"–Ey Allâh'ın Rasûlü! Onlar kimlerdir?" diye sorulunca da:

"–Onlar, Kur'ân ehli, Allâh ehli ve Allâh'ın has kullarıdır!" cevâbını vermişti[15].

Hazret-i Peygamber, Yemen'e bir heyet gönderecekti. Onların yaşça en küçüklerini başlarına emîr tâyin etti. Kâfile bir kaç gün bekledi, bir türlü yola çıkmadı. Rasûlullâh -sallâllâhu aleyhi ve sellem- onlardan biriyle karşılaştı ve:

"–Ey filan! Sana ne oldu, hâlâ Yemen'e gitmedin mi?" dedi. Adam:

"–Ey Allâh'ın Rasûlü, emîrimizin ayağı rahatsızlandığı için gidemedik." dedi. Hazret-i Peygamber -aleyhissalâtü vesselâm-, emîrin yanına geldi, onun ayağına üfleyerek yedi defâ:

---

11 Tirmizî, Kırâât, 11.
12 Ebû Dâvûd, Vitr, 14.
13 Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 1003.
14 Nesâî, Cenâiz, 86, 87, 90, 91.
15 İbn-i Mâce, Mukaddime, 16.

"Allâh'ın ismiyle, Allâh ile, Allâh'a sığınıyorum. Burada olanın şerrinden Allâh'ın kudretine sığınıyorum." dedi. O kişinin ayağı iyileşti. İhtiyarlardan birisi:

"–Ey Allâh'ın Rasûlü! O, yaşça en küçüğümüzdür. Sen bize onu emir mi tâyin ediyorsun?" diye sordu. Fahr-i Kâinât Efendimiz onun Kur'ân'ı iyi bildiğini hatırlattı. İhtiyar:

"–Ey Allâh'ın Rasûlü! Eğer Kur'an'ı ezberledikten sonra uyuyarak ona saygısızlık etmekten ve onunla amel edememekten korkmasaydım ben de öğrenirdim." dedi. Rasûlullâh -sallâllâhu aleyhi ve sellem- de şöyle buyurdu:

"Kur'ân'ı öğren, zîrâ Kur'ân içi misk doldurulup ağzı bağlanan bir kırbaya benzer. Kırbanın ağzını açarsan ondan güzel bir misk kokusu çıkar. Olduğu gibi bırakırsan koyduğun yerde durur ve kokusu çıkmaz. İşte Kur'ân da buna benzer okuyup amel ettiğinde ondan istifâde edersin. Sadrında kalırsa ondan lâyıkı vechile istifâde edememiş olursun."[16].

Kur'an hâfızlarının kabirdeki hallerini haber veren bir hadîs-i şerîfte de şöyle buyrulur:

"Hâmil-i Kur'ân (Kur'ân-ı Kerîm'in ahkâmı ile yaşayan, ahlâkı ile ahlâklanan ve hikmeti ile kemâle eren bir hâfız efendi) öldüğü zaman Allâh, onun vücûdunu yememesini yere vahyeder. Yer de der ki: «Yâ Rabbî! Sen'in kelâmın sînesinde iken, ben onun vücûdunu nasıl yiyebilirim?..»"[17].

IV. Ashab-ı Kiram'ın Kur'an Hıfzına Verdiği Önem

Peygamber Efendimiz'in fem-i saadetlerinden *"Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğretendir"*[18] müjdesini duyan sahabe-i kiram (r.a), Kur'an eğitim ve öğretimine, onun ezberlenmesi ve anlaşılmasına çok önem vermişlerdir. Nitekim Ebu Abdurrahman es-Sülemî (r.a), Hz. Osman'ın halifeliğinden ta Haccac'ın Kûfe valisi olduğu döneme kadar aralıksız Kûfe mescidinde insanlara Kur'an öğretmekle meşgul olmuştu. Kendisine bunun sebebi sorulduğunda: "Beni bu mescide bu kadar uzun süre Kur'an öğretmekle meşgul eden ve burada oturtan Allah Resûlü (s.a.v)'in işte bu sözüdür" demiştir[19].

Peygamber Efendimiz'in Kur'an eğitimi daha ziyade şifahi olarak ezber yaptırma şeklindeydi. Onun Kur'an öğretim faaliyetlerine sahabeden yardımcı olanlar da vardı. Bunlar arasında Abdullah b. Mesud, Sâlim Mevlâ Ebu Huzeyfe, Muaz b. Cebel, Ubeyy b. Ka'b, Mus'ab b. Umeyr, Ubade b. Samit gibi sahabiler yer almaktaydı. Bunlardan Ubâde b. Sâmit, Peygamberimizin sahabeye yönelik sürdürdüğü Kur'an eğitimi ve öğretimi faaliyetleri hakkında şu bilgiyi verir: "Biri Mekke'den Medine'ye hicret ettiğinde, ona Kur'an öğretmemiz için Allah resûlü (s.a.v) bu kişiyi bizden birine verirdi. Mecsid-i Nebevî'de Kur'an tilâvetinden kaynaklanan bir uğultu duyulurdu. Bu uğultunun Kur'an okuyuşunda yanılma ve karışıklığa sebep olmaması için, Efendimiz, okurken seslerini kısmalarını emretti"[20].

Peygamberimizin sağlığında Kur'an-ı Kerim'i ezberleyen sahabenin sayısı hakkında ihtilaf vardır. Enes b. Mâlik (r.a), Kur'an'ı cem eden sahabeleri sayarken dört kişinin ismini verir. Bunlar Übey b. Ka'b, Muaz b. Cebel, Zeyd b. Sâbit ve Ebû Zeyd'dir[21]. Resûlüllah (s.a.v) de şu dört kişiden Kur'an öğrenilmesini tavsiye buyurmuştur: Abdullah b. Mesud, Sâlim Mevlâ Ebu Huzeyfe, Muaz b. Cebel, Ubeyy b. Ka'b[22]. Fakat bu alanda araştırma yapan ilim adamlarımız sahabeden hafız olanların bunlarla sınırlı kalamayacağını; Bi'r-i Maûne ve Yemâme'de pek çok kurranın şehid edilmesi hâdiselerinden de hareketle daha pek çok sahabenin Kur'an hâfızı olduğunu savunurlar[23].

---

16 Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, VII, 161.
17 Deylemî, I, 284/1112; Ali el-Müttakî, I, 555/2488.
18 Buhari, Fezailü'l-Kur'an 21; Ebu Davud, Vitir 14.
19 Buhari, Fezailü'l-Kur'an 21; Tirmizi, Fezailü'l-Kur'an 15.
20 Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, I, 169; Aynî, *Umdetü'l-Kâri*, XVI, 209.
21 Buhari, Fezailü'l-Kur'an 8.
22 Buhari, Fezailü'l-Kur'an 8.
23 Bk. Suyuti, *İtkân*, I, 160-161; Zerkânî, *Menâhil*, I, 174.

Asr-ı saadetten günümüze kadar geçen süreç için de hafızlık çalışmaları, bununla ilgili açılan müesseseler, bu alanda tatbik edilen ve zamanla geliştirilen metotlar ayrı bir tebliğ konusu olduğundan, bu hususta fazla detaya girmek istemiyoruz[24].

Hafızlığın fazileti ve önemi ile alakalı olarak verilen bu bilgilerden sonra şimdi hafızlığın ne demek olduğunu ve nasıl yapılacağını incelemek yerinde olacaktır:

V. Nasıl Hâfız Olunur?

Kur'an-ı Kerim'i baştan sona ezberleyip "Hâfız" ünvânını alabilmek için sırasıyla şu adımların atılması ve gayet ciddi bir şekilde basamakların tırmanılması gerekir.

A. Hafızlık Yapacak Talebeyi İlgilendiren Şartlar

1. Kuvvetli bir ihlas ve sahih bir niyet:

Allah Teala, insanlığa hidayet ve nur olarak gönderdiği ve sözlerin en hayırlısı olan Kur'an-ı Kerim'i ezberleme nimetini, ancak ihlasını ve samimi niyetini bildiği kullarına lutfeder. İnsa ancak niyet ve ihlasının dercesine göre hayırlı bir netice elde eder. Efendimiz (s.a.v):

"Ameller niyetlere göredir"[25] buyurur.

Yine Efendimiz:

"Allah rızası için öğrenilecek bir ilmi sırf dünyalık elde etmek üzere öğrenen kimse kıyamet günü cennetin kokusunu duyamaz"[26] buyurur.

Bu bakımdan dini öğreten ve Kur'an'ı ezberleten hocaların, Yunus Emre'nin dediği gibi, "Elif'i öğretmeden önce Elif'in mânâsını öğretmeleri", dinî şuurun kuvvetlendirilmesi için hâfızlığın ehemmiyetini anlatmaları gerekir.

2. Kur'an'ı, ehil bir Kur'an üstazının fem-i muhsininden ahzetmek:

Kur'an diğer kitaplar gibi değildir. Diğer kitapları insan kendi kendine okuyup anlayabilir. Üzerinde çalişabilir. Halbuki Kur'an'ı okumak ve ezberlemek için bunu Allah Resûlü (s.a.v)'e dayanan bir senetle Kur'an'ı ehlinden ahzetmiş bir hocaefendiden almak gerekir. Nitekim Allah Teala Peygamber Efendimiz için: **"(Resûlüm!) Şüphesiz ki sen Kur'an'ı Hakîm ve Alîm olan Allah katından alıyorsun"** (Neml 27/6) buyurur.

Peygamberimiz (s.a.v) her sene Ramazan ayında Kur'an'ı Cibrîl (a.s)'a arzederdi. Vefat ettiği sene bunu iki kez yapmıştır[27].

Peygamberimiz (s.a.v), ashabına Kur'an'ı öğretirdi. Hz. Ali (r.a) ashab-ı kirama: "Peygamberimiz (s.a.v) size, öğrendiğiniz gibi Kur'an'ı öğretmenizi emrediyor" derdi.

İşin ehli bir üstâzdan okumayan ve onun kontrolünde ezberlemeyen kimse mutlaka hata yapar. Çünkü Mushaf-ı Şerîf'in yazısında yazıldığı gibi okunmayan pek çok kelime vardır. Mesela "salât" ve "zekât" kelimeleri gibi. Bu kelimelerde yazılı olan "vav" harfleri okunmazlar. Bu da işi bilen bir üstazdan ahzin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

3. Kur'an-ı Kerim'i mutlaka tecvidi ile ezberlemek:

İbn Cezeri der ki:

"Kur'an'ı, kesinlikle tecvidiyle okuyup ezberlemek lazımdır

Onu o şekilde okuyup ezberlemeyen günahkardır".

---

[24] Bahsedilen mevzuda daha geniş bilgi için bk. Çimen, Abdullah Emin, *Hafızlık Müessesesi,* Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, İstanbul, 2007, sayı 18, s. 94-116.

[25] Buhari, İman 41; Müslim İmâret 155.

[26] Ebu Davud, İlim 12/3664.

[27] Buhari, Fezâilü'l-Kur'an, 7.

Tecvid; idğam, ızhar, ihfa, gunne ve med gibi tecvid ve okunuş kaidelerine riayet etmek ve harfleri mahreçlerinden çıkararak okumaktır. Gerçekten Kur'an'ın, diğer kitaplarda olmayan sırf kendine mahsus okunuş biçimi vardır. O Allah kelamıdır. Sevgili Peygamberimiz onu Cibril'den, Cibril de Allah Teala'dan almıştır. Bize de mütevatir olarak gelmiştir.

Bir adam İbn Mesud (r.a)'a Tevbe 60. ayeti okurken orada geçen "fukarâ" kelimesinin "râ" harfini med yapmadan okur. O da derhal müdahale ederek, onu Allah Resûlü (s.a.v)'in kendisine med ile okuttuğunu söyler ve öylece okumasını ister. Demek ki işi bilen bir üstaza bu hususlarda da mühim bir ihtiyaç vardır.

4. Ezberlemek için en münâsip vakit ve mekan tayinin yapılması:

Ezber yapmak için en uygun vakitleri belirlemek çok mühimdir. Bu da şahıstan şahsa değişir. Bazıları için seher vakti, bazıları için sabah namazından sonra, bazıları için ise akşam vakitleri uygun olabilir. Hafızlık yapan kişi, bunu kendi psikolojik durumuna göre seçebilir. Hangi vakit olursa olsun, vakit tayininde şu hususlara dikkat edilmelidir:

- Vakti süresinin, şu kadar saat veya şu kadar dakika şeklinde tam olarak belirlenmesi ve belirlenen vakte noktası noktasına uyulması.

- Belirlenen bu vaktin, telefon, televizyon, radyo, konuşmalar vs gibi diğer işlerden tecrid ederek bütünüyle hıfza tahsis edilmesi.

- İçinde resimler, yazılar, levhalar, kitap ve dergiler gibi zihne takılıp dikkati bozacak unsurların bulunmadığı münasip bir mekanın seçilmesi[28].

5. Kur'an-ı Kerim'i neresinden başlayarak ezberleyeceğini, ezberleme usulünü belirlemek:

Bizim için en uygun metot şüphesiz Osmanlı'da uygulanan ve günümüzde de ülkemizde uygulanmaya devam edilen her cüzün 20. sayfalarından başlayarak 30 cüzün hatmini tamamlamak, sonra da eski ezberle birlikte 19, 18, 17... şeklinde geriye doğru devam etmektir. Bu metotta eski ezberlerin tekrarı, kuvvetlendirilmesi ve daha rahat okunması imkanı doğmaktadır. Bu şekilde ezber yapan kişi, yeni yapacağı ezberlere büyük kuvvet ve motivasyon elde etmektedir.

Arap ülkeleri başta olmak üzere diğer bir kısım ülkelerde Kur'an'ı ya başından ya da sonundan başlayarak cüz cüz, veya süre süre ezberleme usulleri de vardır. Fakat incelendiği takdirde Osmanlı hıfz usulünün daha sistematik, emniyetli ve başarılı olduğu görülecektir.

6. Kişinin ezberleme kuvvetine göre günlük ezberleyeceği miktarı belirlemesi:

Bazı talebeler vardır günde yarım sayfa ezber yapabilir, bazıları bir, bazıları iki, bazıları ise daha fazla yapabilir. Ezberleme ve vakit ayırma imkanlarına göre her talebe kendine göre bir planlama yapar ve o şekilde devam eder. Şuna dikkat edilmelidir ki çok ezber yapmak önemli olduğu kadar, yapılan ezberin kuvvetli olması ve kolayca unutulmaması da en az onun kadar, belki ondan daha fazla önemlidir.

7. Ezberleyeceği yerleri bir meal veya muhtasar bir tefsirden okuması, hıfza yardımcı olan mühim vesilelerden biridir.

8. Bir sayfayı ezberlerken şu metot takip edilebilir:

- Ezberleyeceği ayet sayısını belirlemek. Bu, ezberlenen sürenin durumuna, mekki veya medeni oluşuna veya ele aldığı mevzuların durumuna göre değişir. Bazıları kısa kısa ayetlerden, bazıları da uzunca âyetlerden oluşur. Bazı sayfalar var ki, baştan sona bir âyettir.

- Önce üzerinde iyice durarak, teksif olarak sadece iki ayeti defalarca okumak,

- Mushafı kapatıp, o iki âyeti pek çok kez ezberden okumak,

---

[28] Hasan b. Ahmed b. Hasan Hemmâm, *Kur'an On Adımda Nasıl Ezberlenir*, Riyad, 2007, s. 15-16.

- Herhangi bir kelimede bir hata veya unutma olunca Mushafı süratle açıp, o kelimeye bakıp tekrar kapatmak,

- Tam olarak ezberlediğine kâni oluncaya kadar o iki ayeti tekrarlamak,

- Sonra ezberlenecek âyetlerde de önceki usulü aynen tekrar etmek,

- Ezberlenen bütün âyetleri Mushafa bakmadan okumak. Bir hata veya unutma olduğunda hemen seri bir şekilde mushafı açıp o kelimeye bakıp kapatmak,

- Tekrar ezberlenen ayetleri üçer defa veya daha fazla ezberden okuyup hıfzı iyice pekiştirmek,

- Ezberlenen bu sayfayı bir kasetten, onunla beraber ezberden okumak suretiyle dinlemek[29].

9. Önceden ezberlenen âyetler ve sayfalar ile yeni ezberlenecek âyetler ve sayfalar arasını bağlamak:

Bunun için de şu usulün takip edilmesi gerekir:

- Önceki ve sonraki ayet gruplarının ezberlenmesi tamamlandıktan sonra hepsini bir bütün halinde ezberden okumak,

- Bir kelimede hata yapma veya onu unutma durumu söz konusu olunca mushafı açmada acele etmeyip, hatırlayıncaya kadar okuyuşu tekrar etmek,

- Hatırlayamadığı takdirde ezberlenen ayetleri baştan başlayarak unutulan yere kadar tekrar tekrar okumak,

- Yine de hatırlamazsa seri bir şekilde mushafa bakıp, o kelimeyi birkaç kez tekrarlamak, sonra mushafı kapatıp bütün ayetleri birkaç kez ezberden okumak. Böylece hıfzı ve ayetlerin irtibatını sağlam bir şekilde yapmak[30].

10. Ezberlenen yerleri unutmamak ve muhafazasını sağlamak:

Kur'an hıfzını devam ettirebilmek için öncelikle iki büyük düşmana karşı amansız mücadele gerekir. Nefis ve şeytan. Nefis rahatı sever; çalışmak ve gayret göstermekten hoşlanmaz. Şeytan ise "sen bu işi yapamazsın, bu seneler alır, yapsan da devam ettiremezsin, mutlaka bunu bırakırsın" şeklinde durmadan vesvese verir. Şeytanın yoldaşı olmuş arkadaşlar da bu konuda olumsuz etkide bulunabilirler. Bütün bunlara karşı dikkatli ve uyanık olmak gerekir. Bunun için de:

- İhlas ve güzel niyetlerle çalışmaya devam etmeli,

- Kur'an'ı ezberlemekle Allah'ın sevdiği müstesna kullardan olduğumuzu düşünmeli,

- Kur'an-ı Kerim'den ancak onu okuyan, ezberleyen, manasını düşünen ve ahkamiyle amel eden kişilerin istifade edebileceğini düşünmeli,

- Günahlardan sakınmalı. Çünkü günahlar, başaramamanın ve kaybetmenin en mühim sebepleridir.

- Bizi Kur'an'dan mahrum bırakmaması için Allah'a dua etmeli.

B. Hafızlık Yaptıracak Hocayı İlgilendiren Şartlar

Başarılı bir hâfızlık çalışması yapabilmek için, hâfızlık yapacak talebenin seçilmesi ve onun dikkat etmesi gereken şartlar kadar, hafızlık yaptıracak hocayı ilgilendiren şartlar da büyük önem taşımaktadır. Bunları anlaşılır bir şekilde şöyle hülâsa edebiliriz:

1. Hafızlık yaptıracak hoca öncelikle kendisi de hafız olmalıdır. Çünkü hafız olan hocanın, hafızlık yapan talebeler üzerinde etkisi çok fazladır. Hocanın kıraati düzgün ve sağlam olmakla

---

29 Hasan b. Ahmed, *Kur'an On Adımda Nasıl Ezberlenir*, s. 20.

30 Hasan b. Ahmed, *Kur'an On Adımda Nasıl Ezberlenir*, s.21.

birlikte, Kur'an-ı Kerim'in nasıl okunacağını anlatan "kıraat ilmini" mükemmel bir şekilde bilmeli ve Kur'an eğitimi-öğretimi hususunda pedagojik formasyona sahip olmalıdır.

2. Hoca Kur'an-ı Kerim'i okumanın ve ezberlemenin faziletlerini, hafızlığın önemini talebelerine aşılamalıdır. Bu hususla alakalı âyet-i kerimeleri, Efendimiz (s.a.v)'in hadis-i şeriflerini, sahabenin ve alimlerin Kur'an aşkı ile ilgili hatıralarını anlatmalıdır. Öğrencileri bu konuda ölçülü bir şekilde motive etmelidir. Hafızlığı dünyada insana sağladığı faydalardan, avantajlardan ve ahrette sağlayacağı yararlardan örneklerle bahsetmeklidir.

3. Hoca talebelerine sevgi göstermeli, değer vermelidir. Onlara değer verdiğini sadece sözleriyle değil, aynı zamanda hal ve davranışlarıyla da hissettirmelidir. Böylece Kur'an sevgisini onların yüreklerine işleyerek hafızlık yaptırmalıdır.

4. Hoca talebelerini aşırı baskı altında tutmamalı, onları korkutmamalıdır. Talebelerine karşı alay, hakaret, aşağılama, utandırma, suçlama, yıkıcı eleştiri, yok sayma, reddetme, yalnız bırakma, aç bırakma gibi duygusal istismara sebep olabilecek tüm menfi davranışlardan uzak durmalıdır. Çünkü bu şekilde baskı altında ezilen talebe kendine olan özgüvenini yitirir ve geleceği için daima endişe duymaya başlar. Bu sebeple hoca talebelerine karşı bir psikolog gibi davranmalıdır. Onların ruh hallerini iyi okumalı, hep çalışmaya ve başarılı olmaya yönlendirmeli; onların motivasyonunu kıracak ve azimlerinin zedeleyecek her türlü söz ve davranışlardan bilinçli olarak uzak durmalıdır.

5. Hoca, hafızlık yapan talebeleri için, her öğrencinin zeka seviyesine göre kapsamlı bir plan hazırlamalıdır. Bu plan dahilinde hafızlığın yaklaşık ne kadar süre içinde biteceğini hesaplamalı ve mümkün oldukça o plana göre hareket etmelidir. Talebenin durumuna göre o planı zaman zaman gözden geçirmeli ve düzeltmeler yapmalıdır.

6. Hoca, her talebe için bir liste tutmalı, ders verdiği veya veremediği günleri not etmeli, ezberlenen sayfadaki yanlışlara (galat) titizlikle dikkat etmeli, galatları talebenin kendine ait mushafına anlaşılır bir şekilde işaretlemeli, sonraki okuyuşlarda da mutlaka onu takip edip düzeltmelidir.

7. Hoca, okuyuşu ve sesiyle meşhur hafızların Kur'an tilavetlerini CD, VCD, kaset, video gibi ses kayıt ve görüntü cihazlarından talebelerine dinletip, onların güzel Kur'an okuyan hafızları kendilerine örnek almasını sağlamalıdır. Bu yöntem, talebeyi hem Kur'an'ı güzel okumaya hem de hafızlığa teşvik edecektir.

8. Hafızlık uzun bir süreci gerekli kılan bir çalışmadır. Talebelerin bu uzun süreç içinde motivasyonlarını canlı tutmak ve onların çalışmalarına aksatmadan devam etmelerini sağlamak için, onları rahatlatacak ve deşarj olmalarına yardımcı olacak sosyal ve kültürel içerikli programlar düzenlenmelidir. Bu bağlamda tarihi yerler ziyaret edilebilir, çeşitli eğlenceli etkinlikler düzenlenebilir, bir kısım yarışmalar düzenlenebilir.

9. Dersini düzgün okuyan başarılı talebeler ödüllendirilmelidir. Teşvik maksatlı kitap, kalem, takke, başörtü, tesbih gibi hediyeler verilebilir. Böyle bir davranış, diğer talebeleri de gayretlendirecektir[31].

Bunların dışında hem hafızlık yaptıran hocaya hem de hafızlık yapılan müesseseye düşen daha daha farklı vazife sorumluluklar elbette vardır. Bu hususlar ne kadar ilmî olarak ele alınır, plan ve programlar gözden geçirilir ve en doğru metotlar uygulanmaya çalışılırsa, şüphesiz daha çok başarılı olma imkanı doğacaktır.

VI. Nasıl Hâfız Ölünür?

Buraya kadar nasıl hâfız olunacağı ile alakalı bir kısım usul ve prensiplerden bahsedildi. Bu prensiplere uygun hareket edildiği takdirde insan Allah'ın izniyle hafız olabilir. Nitekim dünya

---

31 Bk. Salihoğlu, Ziya, *Başarılı Hafız Olma ve Yetişme Metotları*, İstanbul, 2009, s. 77-122.

üzerinde belki sayıları binlerle ifade edilecek hafızlar yetişmektedir. Bu durum, Kur'an'ın bir mucizesi olarak inşallah kıyamete kadar devam edecektir.

Fakat burada çok acı bir durum söz konusudur. O kadar zahmetlerle ve yıllarını vererek hafızlığını tamamlayan Müslümanlar, bir kısım küçük sayılabilecek ihmaller sebebiyle hafızlıklarını unutmaktadırlar. Zaman zaman bu rakamların yüzde ellilerden, altmışlardan daha öteye geçtiği gözlenmektedir. Bu bir acı tablodur ve bu konuda ayrı bir titizlik gösterilmesi gerektiğine işaret etmek gerekmektedir.

Öncelikle talebelere hafızlık yaptırırken onları Kur'an'dan bıktırmamak; onlara sevdirerek ve mümkün mertebe kendi istekleriyle hafızlık yaptırmak çok ehemmiyetlidir. Bu hususlaki telkinlere sürekli devam edilmelidir.

Allah Resûlü (s.av) bu hususta bizleri şöyle ikaz etmektedir:

"Kur'an ehlinin durumu, devesini bağlamış kimsenin durumu gibidir ki, sahip çıkarsa onu tutar; boş verirse deve kaçar"[32].

"Kur'an'a sahip çıkın (ezberinizde koruyun). Çünkü nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin olsun ki Kur'an, bağlarından kurtulan deveden daha çabuk kaçar"[33].

"Kur'an ehli kalkar, gece ve gündüz Kur'an okursa onu hatırlamaya devam eder; okumazsa unutur"[34].

Ezberlenen Kur'an'ı unutmamak ve hâfız ölebilmek için şu şekilde bir çalışma ile başarılı olunabilir:

1. Hafızlığı düzenli, planlı ve disiplinli bir şekilde ezberden okuyarak devam ettirmek. Bunun da muhtelif tarzları vardır:

a. Bir talebenin hafızlığı bitirdikten sonra onu kuvvetlendirmek için memleketimizde uygulanan bir metot şöyledir:

Talebe hocanın huzurunda hadr (medleri asgariye indirip biraz daha hızlı okuma) yoluyla:

Her gün bir cüz (20 sayfa) = 30 günde bir hatim

Her gün iki cüz (40 sayfa) = 15 günde bir hatim

Her gün üç cüz (60 sayfa) = 10 günde bir hatim

Her gün beş cüz (100 sayfa) = 6 günde bir hatim

Her gün 6 cüz (120 sayfa) = 5 günde bir hatim

Her gün on cüz (200 sayfa) = 3 günde bir hatim

Her gün onbeş cüz (300 sayfa) = 2 günde bir hatim

Son gün otuz cüz (600 sayfa) = 1 günde bir hatim

Kur'an hıfzını haslama dediğimiz bu tekrar yetmiş iki günde gerçekleşmiş olur. Bu metot uygulanmış, tecrübe edilmiş ve verim alınmıştır[35].

Bundan sonraki zamanlarda:

---

32 Buhari, Fezâilü'l-Kur'an, 23; Müslim , Müsâfirin, 226.

33 Buhari, Fezâilü'l-Kur'an, 23; Müslim , Müsâfirin, 228.

34 Müslim , Müsâfirin, 227.

35 Nihat Temel, *Kur'an Talimi ve Hafızlık Eğitimi*, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, İstanbul, 2007, sayı 18, s. 55-56.

b. Allah Resûlü (s.a.v) Abdullah b. Ömer (r.a): *"Her ay Kur'an'ı hatmet"* buyurdu. İbn Ömer: "Daha fazlasına gücüm yeter" dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü: *"O halde yedi gecede oku, daha kısa zamanda bitirme"* buyurdu[36].

Bu hadis-i şerif hatim süresinin en uzun ve en kısa limitlerini vermektedir. Yoksa bu limitler vacip değildir. Ancak tilavet esnasında tefekkür etmek ve anlamak yönünü de ihmal etmemek gerekir.

c. Ezber tekrarı için gecelerden istifade etmek çok faydalıdır. Ayet-i kerimede: **"Şüphesiz ki gece kalkışı hem daha tesirli, hem okuyuşça daha elverişlidir"** (Müzzemmil 73/6) buyrulur. Geceleri kalkmak, gündüze nazaran kalp ve lisan arasındaki uyumu daha güzel sağlar. Kur'an'ı ezberden okuma, onu anlama açısından zihnin toparlanma imkanı bulduğu vakitlerdir. Gündüzleyin bu dinamizmi ve canlılığı yakalamak çoğu zaman mümkün olamamaktadır. Bu sebeple Müzzemmil süresinin gece kalkmayı tavsiye eden 6. ayetinden sonra 7. ayetinde: **"Çünkü gündüz vakti senin için uzun ve yorucu bir meşguliyet var"** buyrulur.

2. Kur'an-ı Kerim'i bir başkasından dinlemek. Bu da hıfzı muhafazada tesirli bir yoldur. Bir kısım hatalarını bu yolla telafi etmesi mümkündür. Cami, radyo veya televizyonlarda açıktan mukabele okuyan hafızları dinlemek mümkün olabileceği gibi, kasetlerden de dinlemek mümkündür. Buna da zaman ayırmak gerekir.

3. Mümkün olabildiği kadar mânâya vakıf olmaya çalışarak bu yolla da hıfzı desteklemek gerekir. Kur'an'ın iniş gayesi, onun ayetleri üzerinde düşünmek, anlamak ve yaşamaktır. Âyet-i kerimede buyrulur:

"(Resûlüm!) Sana bu mübârek kitabı, ayetlerini inceden inceye düşünsünler ve aklı olanlar öğüt alsınlar diye indirdik" (Sâd 38/29).

Bunun en güzel misali Hz. Âişe -radıyallâhu anhâ- anlattığı şu hadisedir:

"Bir gece Rasûlullâh -sallâllâhu aleyhi ve sellem- bana:

«–Ey Âişe! İzin verirsen, geceyi Rabbime ibâdet ederek geçireyim.» dedi. Ben de:

«–Vallâhi Sen'inle beraber olmayı çok severim, ancak Sen'i sevindiren şeyi daha çok severim.» dedim.

Sonra kalktı, güzelce abdest aldı ve namaza durdu. Ağlıyordu... O kadar ağladı ki, elbisesi, mübârek sakalları, hattâ secde ettiği yer sırılsıklam ıslandı. O, bu hâldeyken Hazret-i Bilâl namaza çağırmaya geldi. Ağladığını görünce:

«–Yâ Rasûlallâh! Allâh Teâlâ Siz'in geçmiş ve gelecek günahlarınızı bağışladığı hâlde niçin ağlıyorsunuz?» dedi.

Bunun üzerine Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

«–Allâh'a çok şükreden bir kul olmayayım mı? Vallâhi bu gece bana öyle âyetler indirildi ki, onu okuyup da üzerinde tefekkür etmeyenlere yazıklar olsun!» karşılığını verdi ve şu âyetleri okudu:

«Şüphesiz ki göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, akl-ı selîm sâhipleri için (Allâh'ın birliğini gösteren) **kesin deliller vardır. Onlar, ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatarken** (her an) **Allâh'ı zikrederler; göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin derin tefekkür ederler ve; "–Rabbimiz! Sen bunları boşuna yaratmadın. Sen'i tesbîh ederiz; bizi cehennem azâbından koru!"** (derler)» (Âl-i İmrân, 190-191)"[37].

4. Günahlardan uzak durmak ve mümkün olduğu kadar güzel bir takva hayatı yaşamak. Kur'an'la dost olmak ve dost kalabilmek için bu pek mühim bir şarttır. Bir taraftan Kur'an'ın emrettiği bir hayatı yaşamamak, bir taraftan da onunla irtibatımızı devam ettirmek gerçekten son derece zor bir

---

[36] Buhari, Fezâilü'l-Kur'an, 34.

[37] İbn-i Hibbân, II, 386.

durumdur. Bu, karanlıkla aydınlık, gece ile gündüz, eksi kutupla artı kutup gibi iki zıt şeyi bir arada bulundurmak gibidir. Böyle bir çelişki içinde hafızlığı devam ettirmek mümkün değildir. Mutlaka Kur'an hafızı, Kur'an ehli olmalıdır.

Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-:

"–Şüphesiz insanlardan Allâh'a yakın olanlar vardır!" buyurmuştu.

"–Ey Allâh'ın Rasûlü! Onlar kimlerdir?" diye sorulunca da:

"–Onlar, Kur'ân ehli, Allâh ehli ve Allâh'ın has kullarıdır!" cevâbını vermişti[38].

5. Hafız olarak ölme, Cenâb-ı Hakk'a hafız olarak kavuşma ve cennette de Kur'an'ı okuma ve onunla dostluğu devam ettirme aşkı, arzusu ve muhabbetini taşımak. Nitekim Efendimiz buyurur:

"Kur'ân'ı okuyup ona sâhip çıkan kimseye (âhirette): «Oku ve yüksel, dünyada nasıl ağır ağır okuyor idiysen öyle oku zîrâ senin makâmın, okuduğun en son âyetin seviyesindedir.» denilir."[39].

VII. SONUÇ

Bir mü'min için hafız olmak çok büyük bir değer ifade eder. Hele dini ilimlerle meşgul olan ve omuzlarında Allah'ın dinini tebliğ vazifesi bulunan bir din adamı için bu çok daha önemlidir. Çünkü o, meslek hayatının her kademesinde hafızlığa ihtiyaç duymaktadır. Namaz kıldırırken, mukabele okurken, çeşitli vesilelerle ezberden Kur'an okuma durumunda kaldığında, farklı zaman ve zeminlerde dinî konuşmalar yaparken, ders verirken... hep hafızlıktan yararlanmak durumundadır. Hele hele bir din alimi, Kur'an'ın bütününe iyice aşina olması bakımından hafızlığa oldukça ileri düzeyde ihtiyaç hissetmektedir. Bu yüzden tarih boyunca İslam dünyasında İslamî ilimlerle meşgul olanlar, imamlık, vaizlik, İslâmî ilimlerde muallimlik gibi din alanında vazife üstlenenler, hafız olmaya son derece önem vermişlerdir. Bugün de her din görevlisi ve ilahiyatçı için hafızlık, meslekî formasyon açısından son derece önem arz etmektedir[40]. Bu bakımdan ülkemizde, daha önceleri olduğu gibi hafızlık çalışmalarına, zamanla artan bir ehemmiyetle devam edilmelidir. Hafızlık eğitimi veren kurslar modernize edilmeli, hafızlığı kolaylaştıracak tüm imkânlar sağlanmalı, hafızlık yapacak öğrenciler başarılı imtihan ve testlerle seçilmeli, hafızlık yaptıracak hocalar istenilen eğitim düzeyinde olmalıdır[41]. Maksat sadece kuru bir hafızlık yapmak olmadığından, hafızlık yaptıran müesseselerde imkân nispetinde Arapça eğitimine de yer vererek Kur'an'ın manasına aşina olmaya yardımcı olunmalıdır. Çünkü lafzını ezberlemek ve bunun çok önemli bir vazife olduğunu bilmekle beraber esas hedefin, Rabbimizin Kur'an'la bize öğrettiği İslam itikat, ibadet, muamelat (helal-haram), ahlak ve adap çerçevesinde kamil bir mü'min seviyesine ulaşabilmek olduğu hiçbir zaman göz ardı edilmemelidir.

---

38 İbn-i Mâce, Mukaddime, 16

39 Ebû Dâvûd, Vitr, 20

40 Aydın, M. Şevki, *Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak KUR'AN KURSU*, Ankara, 2008, s. 196.

41 Bk. Cebeci, Suat-Ünsal, Bilal, *Hafızlık Eğitimi ve Sorunları*, Değerler Eğitimi Dergisi, 4 (11), İstanbul, 2006, s. 48-50.

BİBLİYOGRAFYA

ABDÜLBÂKÎ, Muhammed Fuad, *el-Mu'cemu'l-müfehres li elfâzı'l-Kur'an*, Beyrut, 1945.

ALÛSÎ, Şihâbu'd-Dîn es-Seyyid Mahmud Ebu'l-Fadl (v. 1270/1854), *Rûhu'l-me'ânî fî tefsîri'l-Kur'âni'l-'Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî*, 4. Baskı, I-XXX, Beyrût, 1985.

AYDIN, M. Şevki, *Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak KUR'AN KURSU*, Ankara, 2008.

AYNÎ, Bedruddin Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed (v. 855/1451), *Umdetü'l-kârî li şerhi sahîhi'l-Buhari*, I-XX, Mısır, 1972.

BEYDÂVÎ, Nasıruddin Ebû Sa'îd Abdullah b. Ömer, (v. 685/1286), *Envâru't-Tenzîl ve esrâru't-Te'vîl*, I-II, Mısır 1955.

BEYHAKİ, Ebu Bekir Ahmed b. Hüseyn, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, Beyrut, ts.

BUHÂRÎ, Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail (v. 256/869), *el-Câmi'u's-sahîh*, (I-VIII), İstanbul, 1979.

CEBECİ, Suat - ÜNSAL, Bilal, *Hafızlık Eğitimi ve Sorunları,* Değerler Eğitimi Dergisi, 4 (11), İstanbul, 2006, s. 27-52.

ÇİMEN, Abdullah Emin, Hafızlık Müessesesi, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, İstanbul, 2007, sayı 18, s. 91-166.

DÂRİMÎ, **Ebu Muhammed Abdillah b. Abdirrahman b. el-Fadl b. Behrâm** (v. 255/869), *es-Sünen*, (Tahkîk: Muhammed Ahmed Dehmân), I-II, Beyrut, ts.

EBU **DAVUD, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî** (v. 275/888), *es-Sünen* (Tahkik: İzzet Ubeyd ed-De'âs-Âdil es-Seyyid)), I-IV, Hıms, 1969-1974.

ELMALILI, Muhammed Hamdi Yazır (v. 1358/1942), *Hak Dini Kur'ân Dili*, I-IX, İstanbul 1936.

HÂKİM, Ebu Abdillah en-Nisâburî, (v. 405/1014), *el-Müstedrek ale's-sahîheyn*, (I-IV), Riyad, ts.

HASAN b. Ahmed b. Hasan Hemmâm, Kur'an On Adımda Nasıl Ezberlenir, Riyad, 2007.

HEYSEMİ, Hâfız Nureddin Ali b. Ebî Bekir, Mecmau'z-Zevâid, Beyrut, 1988.

İBN AŞÛR, Muhammed Tahir, *Tefsîru't-tahrîr ve't-tenvîr*, I-XXX, Tûnus, 1984.

İBN HANBEL, Ebu Abdillah Ahmed b. Muhammed (v. 241/855), *el-Müsned*, I-VI, İstanbul, 1982.

İBN HİBBÂN, Ebu Hatim el-Bustî, *Sahîhu İbn-I Hibbân*, Beyrut, 1993.

İBN HİŞAM, Ebu Muhammed Abdulmelik, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, Mısır, 1936.

İBN **KESÎR, İsmâ'îl 'İmâdü'd-Dîn b. Ömer Ebu'l-Fidâ** (v. 774/1372), *Tesîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, I-VIII, İstanbul, 1984.

İBN **MÂCE, Ebu Abdillah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî** (v. 275/888), *es-Sünen*, (Tahkik: M. Fuad Abdulbâkî), I-II, Kahire, 1372-1373/1952-1953

KÂSÎMÎ, Muhammed Cemaluddîn (v. 1332/1914), *Mehâsinü't-Te'vîl*, (Tahric ve ta'lîk: Muhammed Fuad Abdülbâkî), I-XVII, Mısır, 1336/1957.

KURTUBÎ, Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed (v. 671/1272), *el-Câmî' li ahkâmi'l-Kur'ân*, Beyrût, 1988.

MÂLİK b. Enes (v. 179/795), *el-Muvatta'*, (Tahkik: M. Fuad Abdülbakî), I-II, Kahire, 1951.

MEVDÛDÎ, Ebu'l-A'lâ, *Tefhîmü'l-Kur'ân* (Terc: Muhammed Han Kayanî, Yusuf Karaca ve Arkadaşları), I-VII, İnsan Yayınları, İstanbul, 1986.

MÜSLİM, Ebu Hüseyin Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî ((v. 261/874), *el-Câmi'u's-sahîh*, (Tahkik: M. Fuad Abdulbakî), I-IV, Mısır, 1954-1955.

MÜTTEKÎ, Alauddin Ali b. Hüsamüddin, *Müntehabü Kenzi'l-Ummal*, Beyrut, 1969.

NİHAT Temel, *Kur'an Talimi ve Hafızlık Eğitimi*, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, İstanbul, 2007, sayı 18.

RÂĞIB el-ISFEHÂNÎ, Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed (v. h. 502), *el-Müfredât fî garîbi'l-Kur'an*, Beyrut, ts.

RÂZÎ, Fahruddin Ebu Abdillah Muhammed b. Ömer b. el-Hüseyn (v. 606/1209), *Mefâtîhu'l-gayb*, I-XXXII, Tahran ts.

SALİHOĞLU, Ziya, *Başarılı Hafız Olma ve Yetitişme Metotları,* İstanbul, 2009, **SUYÛTÎ, Celaleddin Abdurrahman b. Ebîbekr** (v. 911/1505), *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, I-II, Mısır, 1951.

TABERÎ, Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerîr (v. 310/922), *Câmi'u'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân*, 3. Baskı, I-XXX, Beyrut, 1978.

TİRMİZÎ, Ebu İsa Muhammed b. İsa (v. 279/892), *es-Sünen*, (Tahkik: Ahmed Muhammed şakir-M. Fuad Abdulbakî-İbrahim Adve Avad), I-IV, Kahire, 1937.

V**AHİDÎ, Ebu Hasan Ali b. Ahmet en-Nisâbûrî,** Mısır, 1959.

VÂKIDÎ, Meğâzî, Beyrut, 1989.

ZEMAHŞERÎ, Ebu'l-Kasım Cârullah Mahmûd b. Ömer (v. h. 518), *el-Keşşâf 'an Hakâiki't-Tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvîl fî vucûhi't-te'vîl*, I-IV, Beyrut, ts.

ZERKÂNÎ, Muhammed Abdülazîm, *Menâhilü'l-irfân fî ulûmi'l-Kur'ân*, I-II, Kahire, 1372.